

Кућа Радисава Јовановића
The House of Radisav Jovanović

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

План главне фасаде
Main façade drawing

Кућа Радисава Јовановића

Стевана Сремца 5

Културно добро

Монограм са иницијалима власника и годином градње
The owner's monogram with the year of construction

Стилски разноврсна архитектонска сцена Београда током година је утицала на изглед лица града и тиме створила баштину изузетних вредности. У српској архитектури почетком 20. века присутна су три различита стилска израза. Од академизма, који се угледа на обновљене европске историјске стилове, преко романтичарски обојеног националног стила, до локалне варијанте ар нувоа. Тежња ка европеизацији након вековног ропства под Турцима, подразумевала је идентификацију са грађанском Европом, њеним начином живота, њеном архитектуром. Националним стилем и враћањем на стојер – средњовековно архитектонско наслеђе, јасно се дефинисао глас

суверене и јаке Краљевине Србије. Препознавши ар нуво као нов модни хит и модеран правац који је донео толико тога револуционарног у животу људи, науци, култури, својим разноврсним изворишним вокабуларом слободан и необавезујућ у уметничкој интерпретацији, домаћи ствараоци су реализовали аутентична дела у различитим видовима уметности. Ар нуво се код нас утемељио под бечким називом сецесија. Временски обухвата период од самог краја 19. и почетка 20. века, све до избијања Првог светског рата. У касним деценијама 19. века, сецесија је присутна прво у нашој примењеној уметности, да би хотел „Крен“ на главном шеталишту у Чачку из 1900.

Стилизована ниша са вазом на делу дворишне фасаде
Stylised niche with a vase on the courtyard façade

Улазна партија
Entrance section

године (данас хотел „Београд“), био прва грађевина сецесијских одлика. Истовремено са благим опадањем интересовања за ар нуво у домену светске архитектуре, од средине прве деценије прошлог века, у домаћој средини се примењује у обликовању породичних кућа, а с временом и монументалних, јавних објеката.

Сецесија је имала великог утицаја на модернизацију српске архитектонске сцене. Нарочито блиска млађим архитектима, дозвољавала је неограничене могућности индивидуалног изражавања, растерећеног терета утабаних и препознатљивих модела. Од скромног и спорадичног појављивања на фасадама

академски конципираних кућа, промене су се дешавале у смеру целовите обраде фасада са што мање рашчлањености, односно њене лакоће и растерећења. Уместо класичних фасадних украса опонашају се мотиви из природе, појављује се полихромнија употребом различитих материјала, нарочито бојених керамичких плочица, док се у последњој фази развоја јавља и орнаментика националног стила.

Прилику да се упозна овај сегмент архитектонског наслеђа код нас, пружа Кућа Радисава, у Улици Стевана Сремца бр. 5 у Београду. Пројектовао ју је један од водећих представника сецесије код нас, архитекта Бранко Таназевић. У богатом и разноврсном стваралачком

Главна капија - детаљ декоративне ковине
Detail of the wrought-iron ornamentation on the front gate

Прозор на уличној фасади
Window on the façade facing the street

опусу, поред Зграде Старе телефонске централе у Косовској улици бр. 47 и фасаде Министарства просвете у Улици краља Милана бр. 2, који приказују вештину архитекте Таназевића да помири модерно и традиционално на монументалним јавним грађевинама, Кућа Радисава Јовановића је пример ауторовог ванредног талента у стамбеној архитектури. Сретен Стојановић (1874–1957), чувени београдски грађевинар, зидао ју је 1910. године за породицу Радисава Јовановића, која се у престоницу доселила из околине Деспотовца. Радисав Јовановић (1870–1941), стиже у Београд као врло млад са 15 година и најпре се запошљава код Спасе Стојановића, абацијског занатлије,

оца великог задужбинара и велетрговца Николе Спасића. Касније, Радисав прелази код Николе Спасића, који га упошљава на пословима трговачког путника. Иступивши из Спасићеве фирме, Радисав доводи своје ближње – рођену браћу из Деспотовца – да би му помогли у развијању сопственог посла. У својој радњи која се налазила у центру престонице, правили су опанке од коже набављене са Далеког истока, Јаве и Суматре. Радисав Јовановић Ресавац, кожарски трговац, био је образован човек, говорио је два страна језика – француски и немачки. Оженио се београђанком Зорком из угледне имућне породице, која је поседовала велико, празно имање од Светогорске до Улице Косте

Јовановића. Управо на том простору, у тадашњој Јанићевој улици, сада Стевана Сремца, гради породичну кућу.

Кућа је мањих димензија и, услед нагиба терена, у благом паду. Има сутерен, високо приземље и поткровље. Неправилне основе, конципирана је као слободностојећа, са главним улазом из дворишта. Дуж Улице Стевана Сремца налази се ограда коју чине зидани парапет и решеткаста структура од кованог гвожђа. Двокрилну капију између два стуба – благо заобљене форме, украшавају у доњем нивоу панели с геометризованим елементима, док су на вишем делу два сунцокрета, уплетених витичастих стабљика. На супротној страни је колски улаз с капијом исте материјализације и стилизације. Карактеристична позиција куће је условила сагледивост и надахнут ауторски приступ третману свих фасада. У њиховој композицији се уочава академски постулат са сецесијским компоновањем маса и површина, како у обликовању отвора тако и у обликовању богате декорације. Главна фасада је хоризонталним венцем рашчлањена на цоклу и зону високог приземља. На великим и слободним површинама које фланкирају средишњи ризалит симетрично су постављени прозори, оригиналне дрвене рамовске поделе и профилације. Ризалит с централно постављеним троделним прозором и по ободу украшен пиластрима са женским маскама уместо капитета завршен је забатом. Својим преломљеним обликом разбија утврђен правац кровног венца. Управо та изненада прекинута права линија изазива осећање покрета и спречава монотонију, што је један од сецесијских принципа. Раскошну флоралну орнаменту забата допуњује завршни мотив шишарка – симбол плодности која на високом постољу маркира забатни венац. Као нека врста заштитног знака, шишарке, у знатно мањој величини, налазе се и на рубу ограде. Испод истуреног кровног венца је необичан фриз од метопа и триглифа у облику лављих глава. Ненаметљивом флоралном орнаментиком, женским маскама и другим преузетим декоративним елементима са главне фасаде, украшена је и бочна, на којој је нетипично постављен и грб са годином градње 1910. и монограмом власника. Да ли је на ту одлуку утицала општа сагледивост куће, коју аутор препознаје и даје подједнаку важност у обликовању и овог њеног сегмента, решеног у форми трема са степенишним прилазом и стилизованом надстрешницом? Или пак због нужног постављања прозора за потребе поткровља у средиште забата, место где се углавном поставља овај тип амблема? Као одговор, могуће су различите интерпретације. Без обзира, лепоту овог аутентичног ликовног ансамбла допуњује мноштво других детаља, као што је и ниша с каменом вазом на дворишном еркеру. У склопу куће, тачније њеног спратног дела са унутрашње стране дворишта, налази се мања застакљена веранда. Ову и преосталу бочну фасаду прочишћенијег декоративног третмана, са уличном

обједињује истоветни хоризонтални фриз. Завршни елемент, мансарду с луфтерима и покривену црепом, краси ниска кована ограда.

Организација унутар куће и њена просторна структура условљене су рационалном функцијом објекта. Средишњим делом доминира пространа трпезарија, око које су промишљено распоређене просторије различите намене, било ка улици или зеленилу у дворишту, а све у сврху квалитетног и мирног породичног живота. Посебан сегмент ентеријера представља шест сликаних композиција на горњим зидним површинама соба. Теме су различите, од панорама холандских градова Антверпена и луке Ротердама до веродостојних мртвих природа. Три старе каљеве пећи допремљене из Аустрије, изузетне занатске изведбе и лепоте, плаве и беле боје, и данас су исправне и функционалне. Украсна дрвена кухињска преграда с витражним стаклом, осликани порцелански зидни умиваоник или орнаментне подне плочице степенишног улазног подеста и у неким деловима куће, оличење су стандарда и укуса њеног власника.

Иако страствени заговорник успостављања аутентичног стила на домаћем тлу, које је засновано пре свега на проучавању богатог наслеђа средњовековног и народног градитељства Србије, обиман и разноврстан опус архитекте Бранка Таназевића неоспорно приказује утицаје сецесије, односне интерпретације овог стила. Ауторов софистицирани архитектонски рукопис, у којем су сажети овдашња градитељска традиција и искуство школовања у Немачкој, препознаје се и на Кући Радисава Јовановића, у Улици Стевана Сремца бр. 5, која је због својих архитектонско-урбанистичких и културно-историјских вредности утврђена за културно добро – споменик културе (Одлука о утврђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 51/97).

ЛИТЕРАТУРА:

- Кадјевић, А. (2004), *Два тока српског архитектонског Ар-Нувоа, интернационални и национални*, Наслеђе V (Београд): 53–70.
- Кадјевић, А. (2007), *Један век тражења националног стила у српској архитектури* : (средина XIX – средина XX века), друго издање, Београд: Грађевинска књига.
- Јуришић, М. и Јовановић, М. (2008), *Сецесија на београдским фасадама* : изложба фотографија Милоша Јуришића : Београд 2008, Београд: Музеј науке и технике и Галерија науке и технике САНУ.
- Шкаламера, Ж. (1967), *Сецесија у архитектури Београда 1900–1914* : прилог проучавању, *Зборник Матице српске за ликовну уметност* 3 (Нови Сад): 313–340.
- Лазић, Г. М. (2011), *Сецесија у српској архитектури*, рукопис, докторска дисертација, Библиотека Одељења за историју уметности Филозофског факултета, Универзитет у Београду.
- Документација ЗЗСКБ

The House of Radisav Jovanović

5 Stevana Sremca Street

Cultural property

Opшти uzgled
General view

Belgrade's stylistically diverse architectural scene has impacted on the cityscape and created a legacy of extraordinary values. The early 20th century Serbian architecture featured three styles – from academicism, which looks up to the revived European historical styles, to the romantically intoned national style, to the local variety of Art Nouveau. A striving towards Europeanization after centuries of Turkish reign also included an identification with the civic Europe, its lifestyle,

and architecture. The voice of a strong and sovereign Kingdom of Serbia was clearly profiled via the national style and the return to the foundation – the medieval architectural legacy. Recognizing Art Nouveau as a new fashion trend and a modern style – which brought plentiful revolutionary content into the people's lives, science, culture, and was free and unrestrained in artistic interpretation as a result of its diverse original vocabulary, domestic authors created authentic works

within many art forms. Art Nouveau became widespread in our country under the name secession, which was originated from Vienna. It covers the period from the turn of the 20th century until the start of the World War I. In the latter half of the 19th century, secession appeared first in our applied art, with the hotel Kren in the main town promenade in Čačak (present-day hotel Belgrade), constructed in 1900, as the first secession-style building. From the mid-1900s, in parallel with a slight decrease in the interest in Art Nouveau in the architecture around the world, it is applied in these parts in designing family homes and, over time, monumental, public buildings.

Secession had a great impact on the modernization of the Serbian architectural scene. Resonating with the younger architects, it provided unlimited possibilities of individual expression, free of the burden of trodden ways and recognizable models. From modest and sporadic appearances on the façades of academically designed houses, the changes taking place brought a thorough shaping of façades, with as little fragmentation as possible, as well as their ease and lightness. Rather than having classical façade decorations, motifs from nature were imitated, polychromy develops in using different materials – especially coloured ceramic tiles – while the last phase of development sees national style ornaments.

The House of Radisav Jovanović in 5 Stevana Sremca Street in Belgrade provides an opportunity to learn more about this segment of our architectural legacy. It was designed by one of the leading representatives of secession in our country, architect Branko Tanazević. In his rich and varied work, in addition to the Old Telephone Exchange building in 47 Kosovska Street and the façade of the Ministry of Education in 2 Kneza Milana Street, which demonstrate the skill of the architect Tanazević in reconciling the modern and the traditional in monumental public buildings, the House of Radisav Jovanović exemplifies the author's exceptional talent in residential architecture. The famous Belgrade builder Sreten Stojanović (1874–1957) built it in 1910 for Radisav Jovanović's family, which had moved to the capital from the Despotovac area. Radisav Jovanović (1870–1941) arrived in Belgrade at a tender age of 15, and found employment with Spasa Stojanović, a tailor and father to the great donor and wholesale tradesman Nikola Spasić. Jovanović was subsequently employed by Nikola Spasić as a travelling salesman. Having left Spasić's company, Jovanović brought his family members – his brother from Despotova to Belgrade to help him develop his own business. At his shop at the centre of the capital, they made traditional shoes *opanci* from leather obtained from the Far East, Java, and Sumatra. Radisav Jovanović Resavac, a leather tradesman, was an educated man and spoke two foreign languages – French and German. He

Сликана зидна композиција – трпезарија
 Wall painting – the dining room

married Zorka, who was from a reputable and well-to-do Belgrade family, which owned a large, empty estate stretching from Svetogorska Street to Koste Jovanovića Street. It was in this area, in what used to be Janićeva Street and is now Stevana Sremca Street, that he erected his family home.

The house is rather small in size and built on the sloping terrain. It consists of an elevated ground floor and a loft. With an irregular base, it was conceptualized as a detached structure, with the main entrance facing the yard. A fence runs along the Stevana Sremca Street, consisting of a brick parapet wall and a grid-like wrought iron structure. The gently rounded two-wing gate, located between the two poles, is decked with panels containing geometric elements in the lower section, and two sunflowers with interwoven curly stalks, in the upper. The opposite side has the vehicular gate with the same materialization and stylization. The characteristic position of the house has resulted in clarity and an inspired artistic approach to the treatment of all the façades. Their arrangement reveals an academicism postulate with a secession-style composition of masses and surfaces, both in shaping orifices and in the rich decorations. The main façade is divided into a skirting and the elevated ground floor area by means of a horizontal wreath. Windows, original wooden frame separators, and mouldings are positioned symmetrically in large and clear surfaces flanking the middle overhang. The overhang, with a centrally

placed three-pane window and decked along the edges with pilasters containing female masks instead of capitals ends with a gable. Its fractured shape breaks the set direction of the cornice. It is precisely this sudden break in the straight line that creates a sense of movement and breaks the monotony, which is one of the secession principles. The rich floral ornaments of the gable are complemented by the finishing motif of the cone – a fertility symbol sat on a high pedestal marking the gable wreath. As a sort of a trademark, cones of smaller sizes are also found in the edge of the fence. Below the protruding cornice is an unusual frieze with metopes and triglyphs shaped as lion heads. The lateral façade also has unobtrusive floral ornaments, female masks and other decorative elements taken from the main façade, and contains an untypical coat of arms with 1910 as the year of construction and the owner's monogram. Whether the decision had been affected by the clear vista of the house, which the author acknowledges and values equally in designing this segment as well, given in the shape of a porch with a stair access and a stylized canopy? Or was it because of the necessity of placing loft windows in the centre of the gable, where this type of emblem is often positioned? Different interpretations are possible. Regardless, the beauty of this authentic visual ensemble is complemented by a host of other details, such as the niche with a stone vase on the courtyard bay window. Within the house and, more precisely,

in its courtyard storey section, there is a small glass-covered veranda. An identical horizontal frieze connects this and the remaining lateral façade – with a simpler decorative treatment – to the street. The finishing element, the mansard roof with dormer windows and tiles, is decorated with a low wrought-iron railing.

The arrangement and spatial structure of the house follow from the rational function of the building. The medium section is dominated by the spacious dining room, surrounded by carefully positioned rooms used for various purposes, looking out into the street or the greenery in the courtyard, and geared towards a good, calm family life. Six paintings on upper wall sections in the rooms are a special segment of the interior. The topics range from the panoramic scenes of the Dutch cities of Antwerp and port of Rotterdam to the realistic still lives. Three old mud ovens –exceptionally well crafted and beautiful, blue and white in colour – were brought from Austria and are still in good order. The decorative wooden kitchen divider with painted glass, painted porcelain wall-mounted sink, or ornamental floor tiles on the stair landing at the entrance and other parts of the house embody the standards and tastes of its owner.

Although he was a passionate advocate of an authentic local style, based primarily on studying the rich legacy of the medieval and rural construction craft in Serbia, the comprehensive and variegated oeuvre of the architect Branko Tanazević indisputably demonstrates an influence of secession and an interpretation of this style. The author's sophisticated authorial touch, combining the local building traditions and the experience of German education, is clearly recognizable in the House of Radisav Jovanović, in 5 Stevana Sremca Street. This house is designated cultural property because of its architectural cultural value (the Decision was published in *The Official Gazette of the Republic of Serbia*, No. 51/97).

REFERENCES:

Kadijević, A. (2004), *Dva toka srpskog arhitektonskog ar-nuvoa, internacionalni i nacionalni*, Nasleđe V (Beograd): 53–70.

Kadijević, A. (2007), *Jedan vek traženja nacionalnog stila u srpskoj arhitekturi: (sredina XIX – sredina XX veka)*, 2. izdanje, Beograd: Građevinska knjiga.

Jurišić, M. and Jovanović, M. (2008), *Secesija na beogradskim fasadama: izložba fotografija Miloša Jurišića*: Beograd 2008, Beograd: Muzej nauke i tehnike i Galerija nauke i tehnike SANU.

Škalamera, Ž. (1967), *Secesija u arhitekturi Beograda 1900–1914: prilog proučavanju*, *Zbornik Matice srpske za likovnu umetnost 3* (Novi Sad): 313–340.

Lazić, G. M. (2011), *Secesija u srpskoj arhitekturi*, manuscript, doctoral dissertation, Library of the Art History Department at the Faculty of Philosophy, Belgrade University. Documents of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Радисав Јовановић
Radisav Jovanović

Кућа Радисава Јовановића

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, директор

Аутор: Ирена Сретеновић

Лектура: Језикалац - Татјана Тодоровић

Превод: Језикалац - Бојана Додић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Birograf comp“ d.o.o.

Београд, 2020.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

728.37(497.11 Београд)(036)

СРЕТЕНОВИЋ, Ирена, 1971-

Кућа Радисава Јовановића = The House of Radisav Jovanović / [Текст Ирена Сретеновић ; превод Бојана Додић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2020 (Београд : Birograf). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-89-9

а) Београд — Кућа Радисава Јовановића — Водичи

COBISS.SR-ID 18393097